

*др Иван Максимовић,
редовни професор Правног факултета у Београду*

СВОЈИНСКИ И НЕСВОЈИНСКИ КАРАКТЕР ДРУШТВЕНЕ СВОЈИНЕ

(Теоријска неслагања економске и правне науке)

Специфична природа нашег друштвено економског и правног система како се он развијао од свог настанка, а посебно увођењем самоуправљања и од Устава 1963. и 1974. године, исказивао је да се проблематици друштвене својине поклони посебна пажња. Самоуправљање је у свом развоју непрестано захтевало да се нађу нови економски и правни модалитети за односе рада и средстава, за управљање друштвеним средствима и дохотком, уколико је „удружени рад“ добијао све значајније улоге и функције у сфери коришћења средстава, и у оквиру критерија расподеле и контроле друштвеног дохотка. Теоријска, институционална и концептуална средства и инструменти економије и права државног социјализма нису више одговарали овим задацима и сврси.

Не може се рећи да се овом новом задатку и захтеву ни економска ни правна теорија нису оглушиле, и да нису тражили нове путеве, критерије, институције и категорије за решавање новог проблема самоуправних продукционих односа и нових својинских друштвених односа. Може се чак констатовати значајна сагласност у третирању ове материје током педесетих и добрим делом шесетих година, када економска наука преузима мање-више правно објашњење природе и промена у друштвеној својини самоуправног типа. Међутим, уколико смо се приближавали Уставу од 1963. и после њега, настаје све већи расцеп у мишљењу и теоријској интерпретацији друштвене својине. Под утицајем неких радова, пре бисмо рекли извесне климе мишљења, Устав од 1963. интерпретира не-својинску концепцију друштвене својине као правну категорију. Испрва у негативном смислу (нико, наиме, ни појединац, ни радне организације, ни држава не могу бити субјекти својинских права на друштвеним средствима и по том основу присвајати доходак), да би се тек Уставом од 1974. године извршила потпуна трансформација несвојинске основе друштвене својине у позитивну интерпретацију „права рада на/са друштвеним средствима“.

Поједини (неки) економисти су се већ поводом Устава од 1963. године супротставили несвојинској концепцији друштвене својине (А. Бајт, Б. Хорват, И. Лавраћ) нешто касније И. Максимовић, да би поводом и после Устава од 1974. највећи део, готово читава економска мисао, у бројним радовима⁽¹⁾ одлучно стала на становиште да се друштвена својина има разумети као историјски, специфични облик развоја својине, и да, што је нарочито значајно на методолошком плану, свако истраживање самоуправне друштвене својине мора поћи од основа и темељних карактеристика, које даје истраживање својине уопште⁽²⁾.

Смисао и садржај ових истраживања економских теоретичара довео је до неколико општих закључака, које овде сажето репродукујемо:

Својина је централна категорија сваког типа (врсте) друштвено-економске формације и друштвено-економских односа и система односа, јер укључује у ширем смислу укупност економских односа репродукције датог историјског система, правне режиме заштите тих односа и модалитета (форме) њиховог испољавања и артикулисања, политичке односе и типове контроле економско-правних својинских односа и облика (државу и политичке институције).

Као економска категорија, својина има своје специфично економско биће које се остварује у разноликим економским функцијама присвајања друштвеног производа и дохотка, њихове контроле, или и расподеле, размене и потрошње. Као економска категорија својина укључује и различите типове економског монопола, потпуних или парцијалних и индивидуалних, појединачних економских субјеката и економских и правних и политичких институција које су повезане са остваривањем основних функција економске репродукције.

Као економска категорија својина се остварује над друштвеним производом и дохотком посредством различитих типова друштвене организације и поделе рада (робне привреде, планских начела привређивања), које су опет у тесној зависности од степена развоја производних снага и степена њихове технолошке подруштвљености (техничка подела рада). Смисао својине лежи у употреби и потрошњи производа и дохотка.

Као економска категорија својина је уједно и историјска категорија. То ће рећи, њени се развојни облици, критерији присвајања и контроле, методи управљања средствима и дохотком, компетенција и својинска права појединих и институционализованих субјеката, непрестано се мењају. Делује општа економска и социолошка законитост, према којој историјски системи производње, сходно развоју производних снага и односа производње еволуирају у правцу друштвено својинских односа. Притом се врши трансформација индивидуалне, личне, приватне и приватно-капиталистичке у групну, државну и друштвену својину на средствима за производњу и у индивидуалну, личну и колективну расподелу и потрошњу дохотка.

Да би се овај смисао остварио, мора постојати директна (или посредна) контрола економских субјеката над производним средствима (која је уједно и нека врста економског и правног монопола управљања и

(1) Између 1960. и 1984. грађа за библиографију о друштвеној својини нараста је на 1733 јединице. Вид. *Bibliografija — Društvena svojina u Jugoslaviji*, Ljubljana, год. IV, бр. 3/1984.

(2) И. Максимовић, *Теоријске основе друштвене својине*, 2. изд., Београд, 1975, гл. 1, стр. 7/33.

одлучивања о наменама употребе средстава) и они морају присвојити произведен доходак. Критерији присвајања дохотка одређују тип и врсту својине, али је сам економски фактицитет присвајања дохотка синоним за својину и својинска права. Наиме, свако ко присваја неки доходак, поседује неку својину или својинска права, што је истозначно.

Економску страну својине дограђује правна страна. Нема својине без снопа права и правних обавеза која се тичу ствари (и дохотка) који имају економску вредност. Слично економској страни, међутим — и управо због ње еволуира и правна страна својине. Правну основу власништва је већ темељно развило Римско право. Римљани су на право својине гледали као на неограничену, апсолутну и искључиву власт људи над стварима. Такав ригидан и апсолутни однос замењен је Грађанским законом 1804. године (тзв. Наполеонов Кодекс), којим се правни аспект својине из неограниченог власништва, претвара у појам „субјективног права, тј. као *ius utendi, fruendi, et abutendi* (права употребе, присвајања и располагања). Међутим и у римској и у грађанској интерпретацији, својина значи искључивање других из контроле власти над економским добрима. Ипак овај монопол и ово искључивање других се односило на историјски различите субјекте — робовласнике и капиталисте као носиоце правног монопола на искључене делове робског и грађанског друштва. Даљи развитак правне надградње над економским облицима власништва ишао је процесом деперсонализације правног субјекта упоредо са подруштвљенима унутар капиталистичког друштва, јачањем улоге државе у привредном животу, што је довело до дезинтеграције јединственог права власништва на две компоненте, једну која пружа користи (*nudum ius*) и другу која даје овлашћења управљања. Ово је довело до расцепа права својине на субјективна права (приватни власници) и објекти на права (јавни власници). Ово је довело до настајања категорије државне својине, чија је природа, као што ћемо касније видети, спорна.

Истовремено, са развојем друштвене својине код нас, настојало се са укидањем правног садржаја економског власништва, и претварањем својинских права на друштвена средства, што свакако не може опстојати, у трансформацију права својине у низ других права, која имају економски садржај: — „права рада“ и „права на рад“, „права на запосленост“, „самоуправна права“, „социјална права“. (И. Максимовић, *Теоријске основе друштвене својине*).

Нарочита природа правних категорија, њихов нормативни садржај, заштитеност силом и административном јурисдикцијом, њихов кохезиони квалитет и снага, — ствара код многих наших правних теоретичара мишљење, у основи привид, да правне норме могу да творе економске норме и односе „право на рад“, право на запосленост“, итд.). До сада су у социјалистичком развоју сви такозвани телеолошки правци и доктрине тако схватили правну силу. (Вид. И. Максимовић, *Телеолошке и генетичке основе економских проблема савременог социјализма*, »Praxis«, 1/2, 1972).

Но било какав да је значај и природа правних облика и институција којима се дефинишу права и обавезе у вези са својином, правна надградња је битан саставни део бића својине. У модерној, нарочито формалној економској анализи, постоји тенденција да се донекле умањи значај правних садржаја својинских односа, да се „право својине“, његов облик и садржај третирају пре свега као институционална компонента

привредног система, која, додуше, утиче на природу економских операција, али је мањег значаја од, на пример, алокације ресурса, или од компоненте расподеле дохотка у систему (Уп. на пример, М. Bornstein, Т. Koopmans, Ј. Montias, *и Comparisor of Economic Systems*, University of California Press 1971).

Економско поимање места и функције права и правног садржаја у бићу својине, произлази из Марксових ставова, који права својине дефинише као норме односа производње, што чини право, као форму, конститутивним елементом бића својине и својинских односа (Вид. *Прилог критике Политичке економије*). Посредством правног поретка и правних категорија — права присвајања, права коришћења, права управљања, права располагања, права на рад са производним средствима, итд. — формализује се, конкретизује се, уобличава и прецизно одређује економска и уопште социјална природа одређеног типа својине и својинских односа, поред тога што се остварује и „правна заштита“ одређеног типа продукционих односа, тј. односа присвајања.

И још једно битно утврђење економске науке: развитком облика својине ка све развијенијим и потпунијим, а друштвена својина је несумњиво најпотпунији облик својине до данас историјски познат, не само да се право својине не укида и не слаби него оно у најразличитијим модалитетима модерног друштва стално мора да јача. Развијају се, на име, упоредо са све интензивнијом друштвеном и техничком поделом рада, упоредо са јачањем јавноправне и лично-индивидуално правне компоненте права својине, још и многобројни други облици у којима својински односи реално битишу, као што су групно-својински односи, колективни и општедруштвени својински односи. У оквиру самоуправљања, на пример, развија се низ међузависних својинских права и обавеза, почев од основних организација, преко радних и сложених организација, и својинских правних односа између привредних и друштвено-политичких организација. Значај правне надградње над својинским односима расте и због све потпунијег деловања институционализоване друштвене свести у економици и политици, која путем планирања развоја, усмерава кретање својинских односа и на микро и на макродруштвеном плану. (Овај процес може добити и експесивне форме, као у нашем случају, где има више од осам милона законских и регулативних одредби, правно уобличених, од којих се већина односи, непосредно или посредно, на проблематику својинских односа. Можемо да закључимо да је право и правна надградња не само пуки формални облик, већ и конститутивни облик бића својине.

Економска и друге друштвене науке су се бавиле и питањима субјеката својинских односа, а економска напоје и проблемима предмета својинских односа.

Пошто се својина односи на букет права, односа, овлашћења и обавеза, она нужно мора имати у свом бићу и интегрисан економски, правни и политички субјективитет, односно субјекта својинских односа. Не признати или само делимично признати тај субјективитет, као што је учињено у нашој уставној и зуровској политичкој и привредној пракси, исто је што и не признати постојање својине и својинских односа.

Друго је питање природа тог субјективитета, карактер „власништва“ и „права својине“ који субјект поседује, његових права и обавеза у вези

са предметом поседовања, природа — економска, правна и друга — са-
мог „поседовања” и присвајања, врсте субјеката — инокосних, институци-
онализованих, појединачних, групних, приватних и јавних, колективних
и самоуправних, итд. класних и професионалних, итд. С обзиром на исто-
ријски карактер својине и непрестане промене у производњи, техничким
и друштвеним условима привређивања, мењају се и врсте и природа сво-
јинских субјеката.

Ипак нека својства субјеката својинских односа остају за дуже или
краће историјске епохе, тако да их морамо третирати као константе.
Таква је константа за дуго била, да је субјект својинских односа фи-
зичко лице. У модерним привредама, субјективитет се преноси и на прав-
на лица и институције (акционарска друштва, државу, друштвено-поли-
тичке заједнице) поред физичких појединаца. Марксистичка теорија је
увела и *класни* субјект, као носиоца својинских права и односа, и на
тај начин дала основу и за историјску детерминацију различитих типова
својине. За низ економских формација постојало је јединство правног и
економског монопола на који се надограђивао и политички монопол као
детерминанте права и овлашћења субјеката у вези са својинским одно-
сима. У модерном друштву, где се поред приватне, развијају и различити
облици колективистичке и јавне својине, тај монопол је подељен на раз-
личита субјективна и објективна права и обавезе својинских носилаца.
Отуда правно и економско власништво над производним факторима више
не коинцидирају. Неки субјект може бити правни власник а економски
невласник и обрнуто. Отуда свака друштвено-економска формација има
не само специјалне историјске типове својине, већ и специфичну струк-
туру власништва, зависно од конкретне историјске фазе развика и кон-
кретних (системских и политичких) услова репродукције (режима прив-
ређивања).

Својина и односи својине се увек односе на неко објективно еко-
номско својство (употребну вредност, вредност, услугу) која се присваја
и троши, и која је објект присвајања. И као што је својина незамисли-
ва без субјеката — присвајања, потрошње — исто тако је економски
бесмислена без свог предмета, објекта присвајања. Отуда је предметност
и економска вредност својине конститутивни елемент њеног бића.

Но управо је та вредносна „предметност” и њена произвођење и
присвајања (расподеле) централно поље истраживања економске науке.
Она је подвргнута економским законима, а ови су израз и резултат до-
стигнутог степена производног развоја (технике, организације рада). Сво-
јина и својински односи не стварају ту предметност и ту вредност, али
пружају правне, политичке и организационе оквире у којима се оства-
рује економски процес репродукције и присвајања. Отуда су погрешна
сва схватања и квазитеорије које везују промене у продуктивности рада,
структури производње у привредном напретку за голу промену својин-
ских односа, на пример, за национализацију неког привредног сектора.
Својина има значаја само ако даје више простора, односно ослобађа
производне снаге и мотивацију привређивања за виши степен продуктив-
ности. Својина је економски ефикасна само ако се у њеном оквиру могу
боље развијати производне снаге. Отуда важна функција својина за ор-
ганизацију привредних система и начина привређивања. Тип својине је
такође од одсудног значаја у вези са квалитетом и брзином интеграције

производних снага, мотивације привређивања, социјалном праведношћу и сигурношћу, уклањања економске експлоатације проузрокованог врстом својинског монопола, и сл. могућношћу рада и спајања рада и средстава, и другим ширим социјалним аспектима (укидањем алијенације и омогућавањем самоуправљања и самоодређивања људи, обезбеђивањем економске и политичке демократије, итд.).

Можемо закључити: својина не ствара вредности и употребне вредности које су предмет њеног присвајања и није довољан услов више економске рационалности, али је потребан услов и оквирни и конститутивни елеменат њиховог настајања.

II

Супротно својинском садржају и својинској концепцији на којој економске науке темеље своје концептуализације и моделе друштвене својине, претежни део правне теорије у нас заснован је на „праву рада радника друштвеним средствима“, утемељен у Уставу и Закону о удруженом раду као правно несвојинска концепција друштвене својине. За многе правне теоретичаре то право је „основно“, „неотуђиво“, „изворно“, „суверено“, те представља „централни институт“ југословенског правног система, његово „извориште“ и „исходиште“. Заједно са самоуправљањем, сагласно уставним начелима, по неким „представља нормативни израз друштвено економског положаја радника у удруженом раду, тј. основу „целокупног друштвено-економског уређења СФРЈ“.

Међутим, када се ближе анализира уставна, зуровска и даље у постуставном и постзуровском законодавству развијена концепција „права рада друштвеним средствима“ та анализа — од које овде можемо указати само на неке експлицитније закључке — указује да не може бити ни речи о некој правно-несвојинској концепцији друштвене својине, уз то лишене својег субјективитета. Ради се о једном правном начелу чисто декларативне и нејасне нормативне природе, уколико је реч о њеном фактицитету, о понуђеним правним и економским средствима да се ово „право рада“ реализује у пракси. Што је још интересније унутар „права рада друштвеним средствима“ (која су уже подељена на „права рада“ и „права располагања“ друштвеним средствима) интегрисана су чисто економска и својинска значења, па је велико питање да ли се ту уопште ради о правној категорији. С друге стране, с обзиром да то „право рада“ одриче својински субјективитет — у смислу да нико нема никаква права на и поводом средстава, што је изричита, експлицитна уставна и зуровска декларација — опет парадоксалан уставни обрт: за носиоце поменутих „права рада“ и „права располагања“ средстава проглашен је „удружени рад“ у својству друштвених правних лица, то ће рећи организације удруженог рада, прецизно — ООУР. Дакле, појављује се колективни субјективитет (удружени рад) и колективни носиоци друштвено-својинских овлашћења. Тако се друштвена својина од уставно-зуровског правно невласничког концепта, који чак нема свој правни субјективитет, практично претвара у колективну својину у пракси, својину економско-правних колектива (колектива који су истовремено економски и правни субјекти, економска и правна лица), и то све у складу са Уставом и ЗУР-ом!

Ово се чини да није тешко доказати — не само упирући прст у понашања наше економске и правне праксе — већ и анализом садржине права рада друштвеним средствима како се она појављује у законодавству. Наиме, све или већина функција које уочавамо у вези са друштвеном својином као правном категоријом, које можемо разабрати у сложеној структури коју сачињава комплекс друштвене својине, — је су у суштини својинске функције и економски садржаји и функције. У питању су употреба ствари (средстава), присвајање плодова и располагање дохотком, брига и одговорност о репродукцији ствари (средстава), итд. Можда су зато економисти и ставили нагласак на друштвену својину пре свега као на економски феномен, економско биће, и прогласили за економског власника — субјекта свако оно лице које има економску власт над стварима да би их могао повезивати са радом, употребљавати, користити, присвајати доходак, уживати плодове те везе и слично.

Настала је опасна дихотомија. Право, које није било у стању да пружи позитиван концепт и категоријалност друштвене својине као правне категорије (негативан је дат у смислу укидања права својине и правних својинских субјеката) уместо правног, дало нам је један у суштини економски концепт друштвене својине покривен и прикривен правном фразеологијом — права на рад. Али чим се у структуру и у значење тог права, опет смо на економској садржини. То је збирка економских садржаја. (Друго је питање да ли је та економска садржина, овако правно дефинисана, релевантна за наш садашњи степен развоја друштва). Укратко — економија је остала без праве правне форме и покрића и није могла да врши ону функцију коју, у модерном друштву, право све више врши у вези са привредним развитком, усмеравајући његов развој.

У недостатку простора, анализирамо само један детаљ уставно-зуровских објашњења садржине друштвене својине, као несвојинске категорије, који потврђују горње констатације.

Иако правни теоретичари нису задовољни (с правом) досадашњом концептуализацијом „права рада“ и виде у њој различите садржаје и приступе, ова концептуализација се врти око два начелна става и овлашћења преузета из Устава и ЗУР-а. Први је — право радника да ради друштвеним средствима ради задовољавања својих личних и друштвених потреба (тј. лично учествује у процесу рада, повезано са чл. 13. ЗУР-а). Употребом, коришћењем средстава у личном и друштвеном интересу изражава се и омогућава остваривање друштвене својине као непосредно друштвене, тј. као општег услова рада свих. Из овог услова рада, који се своди на коришћење средстава, дедуцирају се потом и други елементи и категоријалности — присвајање, уопште, присвајање личне својине, одговорност за економски рационално коришћење средстава, (чл. 19 ЗУР-а), проширена репродукција средстава (Устав, чл. 15, ЗУР, чл. 13, ст. 4. и чл. 19, ст. 1) и читав низ других економских активности везаних за репродукцију средстава и дохотка (амортизација, ЗУР, чл. 104), расподела чистог дохотка (ЗУР, чл. 119), наменска потрошња средстава (ЗУР, чл. 120), коришћењу средстава у складу са њиховом природом и наменом, тј. технолошка рационалност употребе (ЗУР, чл.

231), чувању и заштити средстава (ЗУР, чл. 232), условима коришћења природног богатства (ЗУР, чл. 236).

Друга компонента концептуализације садржаја друштвене својине кроз права рада изражена у правима у вези са управљањем радом и резултатима рада. Она се базира на ставовима Устава (чл. 14) и ЗУР-а (чл. 13 став. 3) којим се врши одређена конкретизација и операционализацио ове друге компоненте. Ова компонента сажима, у ствари, вишедимензијалне елементе предузетништва, индивидуалног и колективног, самоуправљања и самоуправног робног субјективитета, али и чисте власничке елементе, као што су заједничка и индивидуална контрола и расподела вишка рада.

У суштини узев, обе компоненте „права рада“ су изразито економске по садржини, и власничке по унетим критеријумима понашања и овлашћењима. Само што су изражене у новим организационим и друштвеним условима самоуправне организације рада и претежно групно и колективно-власничког управљања и присвајања, као фактички односи. Оне су по природи више колективне, принципипативне, подељене, него што је случај о искључивим стварно-правним индивидуалним својинским правима, што природно, и одговара новим самоуправним односима и социјализму. Али оне нису несвојинске како то произлази из извесних ставова Устава и ЗУР-а (Устав, Основна начела, Одељак III, ст. 1, 4 и 5), нити се у њима могу негирати у потпуности правно-својинска овлашћења и правни институт стварног права, (како то експлиците изражава члан 12. ст. 2 Устава СФРЈ, односно чл. 12. ЗУР-а. Тако су оба у условима социјализма и самоуправљања специфично изражени, како у погледу субјектата својинских односа, тако и у погледу критерија њиховог остваривања.

Ако је читава друштвена садржина „права рада“ у суштини економска, по структури, функцији и свим основним садржајима једног и другог; ако се својина и својински атрибути не могу уклонити из економске сфере друштвеног живота све дотле, докле постоје ограничења средстава, недовољна продуктивност рада (према друштвеним потребама); робна и планска организација привређивања; утрошака рада и средстава као мера економске рационалности и учешћа у расподели — онда нема никакве научне основе — сем можда идеолошких потреба — да се правна надградња артикулира и концептуализира тотално супротно од економске, као несвојински епифеномен. То је супротно свакој логици.

Држимо се и даље ипак ње. У логичкој сфери правни теоретичари остају у највећој мери збуњени природом „права рада“ дајући му најразноврснија значења и објашњења, и када покушавају да га позитивно формулишу као „право“ несвојинског типа, и када настоје да га из права преобрате у „начело“ или „комплекс начела“, или да га ипак позитивно дефинишу као „имовинско право *sui generis*“ (Вид. на пример, радове М. Ведриша, А. Финжгара, Б. Ивановића, В. Спаића, В. Хорвата, Е. Кардеља и др.). Исто тако они проширују његову садржину, поред правне и економске политичком компонентом. (М. Срдић, А. Фримерман, Р. Јелић, Б. Мораит). Неки би хтели још више да прошире круг, означавајући право рада као „ново основно самоуправно право“, које представља правну основицу самоуправљања у свим друштвеним односима (М.

Јосиповић, Б. Кошутећ, В. Јовановић). Па чак и главни теоретичари „права рада“ као несвојинске концепције, касније остају неодређени, рекло би се чак конфузни у дефинисању природе ове категорије, одричући јој правни карактер и претварајући је у неку врсту генералног принципа или „исходишне тачке“ права и обавезе радника, (М. Ведриш).

Интересантно је и то, да заговорници „права рада“ као несвојинске концепције друштвене својине допуштају на његовој основи — „индивидуално власништво“ као „економско биће друштвене својине“; као друштвено-економски однос на којем „радник фактички остварује улогу економског власника“ (М. Групче, Д. Радоњић, Б. Ивановић, итд.). Сматра се да се тиме уједно остварује Марксова теоријска идеја о томе да друштвена својина представља „негацију негације“ капиталистичке приватне својине, тј. да се њоме „успоставља индивидуална својина на основици тековина капиталистичке ере...%. Интересантно је при томе да се индивидуална својина третира као својинска економска функција, а друштвена својина као несвојинска функција. У ствари, нема никакве разлике у суштини својинског присвајања између индивидуалне својине и друштвене својине, ако обе почивају на критеријуму рада. Разлика је у субјективитетима присвајања — а друштвена својина познаје различите субјекте носиоце права и обавеза у вези са репродукцијом друштвене својине и функцијама присвајања на њеној основи (плуралитет субјеката).

Могло би се дискутовати и о другим логичким неконсистентностима у вези са позитивним дефинисањем друштвене својине као „права рада“ (о неспоразуму око разбијања класичне правносвојинске везе објект-субјект, о раду као јединој основи присвајања у условима деловања робне организације производње и њених закона-вредности и тржишта, о правно-економском систему у којем нема експлоатације као претпоставке репродукције друштвене својине, о монополисаности средстава, о слободи приступа на/са средстава и јединственом тржишту, о непреносивости и неотуђивости друштвених средстава, о дихотомији економског власника и правног невласника, о самоуправљању као „аспекту“, компоненти друштвене својине и, обрнуто, друштвеној својини као аспекту самоуправљања, тј. својине и самоуправљања као два аспекта исте појаве који изражава однос и процес и о другим сличним отвореним проблемима, који, чини се, нису изворни већ изведени из претходно дискутованих, па су зато и секундарног значаја.

Све у свему, изгледа нам да предстоји даљи мукотрпан и дуг теоријски рад у правцу усаглашавања и смањивања сада отворених и бројних неконсистентности између економског и правног бића друштвене својине самоуправног типа⁽³⁾, рад који по нашем уверењу мора поћи од методолошке полазне тачке и теоријског полазног концепта да је друштвена својина — специфични историјски тип својине како у правном тако и у економском садржају. Чини се да је то најприближније не само марксистичкој теорији и традицији, већ и савременој социјалистичкој самоуправној друштвено-економској пракси.

(3) Вид. напр. *Противуречности друштвене својине*, изд. теорију и праксу самоуправљања, Едвард Кардељ, Љубљана 1985, од VI, стр. 529—640.

dr I. Maksimović,
professor of the Faculty of Law in Belgrade

PROPERTY AND NON-PROPERTY CHARACTERS OF SOCIAL OWNERSHIPS

Summary

Until the enacting of the 1963 Constitution there existed a certain unity of the Yugoslav legal and economic theories in the treatment of social ownership, wherefrom the existence of rather consistent categorialisations which related the social ownership with various sub-systems of the socio-economic system. The split was created with the 1963 Constitution and it culminated by the enactment of the 1974 Constitution, when legal theory opted for the non-property conception of social ownership, while the economic theory — for the property law character. The Constitution and other subsequent documents and statutes accept and integrate into their articles this dichotomy, which practically meant the emergence of significant difficulties, ending up in the eighties into a real socio-economic crisis in the sphere of reproduction of social ownership.

The author in a concise way review the research into the phenomenon of ownership in terms of law and economy, concluding that social ownership can be only a specific historical form of ownership and not of non-ownership. Its historical particularity is determined by the nature of economic subjectivity, of the type of appropriating, of the commodity and market and planning methods of economic activity, etc. Therefore legal superstructure and the form of ownership could not be founded on the non-property conception. Also, the property conception could not be abandoned in order to be substituted with other concepts.

While analyzing main substituting concepts, as contrasted to the social ownership one, namely the concept of the »right to work with socially-owned means« and of the »right of disposal«, the author concludes that they too are economic substances covered by a legal form, in terms of appropriating and disposal. Naturally, of a specific type, both in terms of criteria of appropriation and of subjects and contents of property law functions. This too is considered by the author as a logical inconsistency between the legal non-property and the economic property categories of social ownership. He therefore proposes that social ownership be vested again with its unique logical-historical significance by abolishing the existing split and dichotomy. Necessary prerequisites for the above solution is the theoretical interdisciplinary study and work of jurists economists and political scientists.

dr Ivan Maksimović,
professeur à la Faculté de droit à Belgrade

CARACTERE DE PROPRIETE ET NON PROPRIETE DE LA PROPRIETE SOCIALE

Résumé

Jusqu'à la Constitution de 1963 il y avait une certaine unicité dans la théorie juridique et économique yougoslave par conséquent, des catégorisations assez consistantes qui reliaient la propriété sociale à différents sous-systèmes du système socio-économique. La scission advient avec la Constitution de 1963 pour atteindre sa culmination avec la Constitution de 1974, lorsque la théorie juridique opte pour la conception de non possession de la propriété sociale tandis que la théorie économique prend le parti de la conception de possession. La Constitution, les autres documents qui ont suivi et les lois adoptent et intègrent dans leurs articles cette dichotomie ce qui a eu pour conséquence pratique tout d'abord d'importantes difficultés et à partir des années 80, une véritable crise socio-économique dans la reproduction de la propriété sociale.

Cet ouvrage donne un compte rendu succinct des recherches de l'état juridique et économique de la propriété où l'on arrive à la conclusion que la propriété sociale ne peut être autre que la forme historique spécifique de propriété et non de non propriété. Ce qui détermine sa spécificité historique c'est la nature de la subjectivité économique, le type d'appropriation et méthode marchandise — marché planifié de l'économie. C'est pour cette raison que la superstructure juridique et la forme de propriété ne pourraient être basées sur le concept de non propriété, pas plus que d'abandonner le concept de propriété pour le substituer à d'autres concepts.

Analysant les principaux concepts juridiques de substitution de la propriété sociale, c'est à dire le concept »droit de travailler avec les moyens sociaux et le droit d'en disposer, l'auteur arrive à la conclusion qu'en réalité ils présentent aussi des contenus économique d'appropriation et de disposition en possession, dissimulés.